

УДК 343.265

**ПРОВОА ПРИРОДА ЗВІЛЬНЕННЯ
ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ЗА УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ
(ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПЛАТЕЖІВ)
ЗА ч. 4 ст. 212 КК УКРАЇНИ**

В. В. Олійниченко, здобувач сектору дослідження кримінально-правових проблем боротьби зі злочинністю НДІ ВПЗ імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України

Постановка проблеми. Можливість вирішення кримінально-правових конфліктів за допомогою заохочувальних норм зумовлює підвищений науковий інтерес до цього виду норм кримінального права, їх соціальної обумовленості, змісту ознак, підстав застосування, правових та соціальних наслідків та інших питань доктринального та практичного характеру, серед яких і питання правової природи таких норм. Зазначене стосується як у цілому інституту заохочувальних норм у кримінальному праві, так і окремих з них, зокрема передбачених ч. 4 ст. 212 КК («Ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів»). У ній закріплене таке положення: «Особа, яка вчинила діяння, передбачені частиною першою, другою, або діяння, передбачені частиною третьою (якщо вони призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів в особливо великих розмірах) цієї статті, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона до притягнення до кримінальної відповідальності сплатила податки, збори (обов'язкові платежі), а також відшкодувала шкоду, завдану державі їх несвоєчасною сплатою (фінансові санкції, пеня)».

Слід зазначити, що, незважаючи на численність наукових праць, присвячених теоретичному аналізу та практичному застосуванню ст. 212 КК, саме кримінально-правові положення ч. 4 цієї статті

окремо не досліджувалися; специфічні ознаки наведеного звільнення поглиблено не аналізувалися; правова природа цього виду звільнення від кримінальної відповідальності залишається у достатній мірі не визначеною.

Актуальність дослідження правової природи звільнення від кримінальної відповідальності за ч. 4 ст. 212 КК обґрунтовується необхідністю встановлення місця вказаного положення в системі кримінально-правових заходів, його ознак, механізму застосування, правових та соціальних наслідків.

Правову природу заохочувальних норм у національному законодавстві про кримінальну відповідальність досліджували Ю. В. Баулін, А. А. Вознюк, Х. Д. Алікперов, Л. В. Головка, О. О. Дудоров, О. О. Житний, О. В. Козаченко, О. В. Наден, Т. І. Нікіфорова, Є. О. Письменський, П. Л. Фріс, П. В. Хряпінський та інші науковці.

Метою статті є визначення правової природи звільнення від кримінальної відповідальності, закріпленого у ч. 4 ст. 212 КК, встановлення місця цього виду звільнення серед інших кримінально-правових заходів боротьби зі злочинністю.

Викладення основного матеріалу. В суспільстві виникають такі умови, за яких для реалізації завдань, що стоять перед державою та її правозастосовними органами у справі протидії злочинності, не вимагається, щоб особа, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, зазнала примусових заходів, передбачених законом про кримінальну відповідальність, зокрема, заходів, що складають кримінальну відповідальність: різного виду покарання; заходи, що підлягають застосуванню, замість покарання, при звільненні від нього з випробуванням; судимість.

Розвиток вітчизняного кримінального права, зокрема, в частині звільнення від кримінальної відповідальності, цілком відповідає актуальній у сучасному світовому правознавстві тенденції *diversion* (відхилення, відхід) – виробленню в кримінальному праві засобів досягнення цілей кримінально-правової політики у сфері боротьби зі злочинністю некаральними, альтернативними шляхами [5, с. 13]. Фахівці зазначають, що кримінально-правові заходи, які мають кримінально-правовий, але альтернативний щодо кримінальної

відповідальності характер, застосовуються все частіше, причому нормативне забезпечення зазначених заходів постійно вдосконалюється. Такі заходи, як зазначає О. В. Козаченко, не спрямовані на покарання особи, тобто не мають ознак нестатків, що накладаються на особу, яка вчинила злочин, а орієнтуються на відновлення «дозлочинної» поведінки особи шляхом застосування медичних, лікувальних, виховних заходів, заходів із чітко визначеними матеріальними нестатками, обмеження потенційної можливості продовжувати злочинну діяльність із використанням предметів злочинів, громадського впливу на поведінку особи, яка вчинила кримінально-протиправне діяння, та ін. [9, с. 124–125].

До зазначених заходів належать і різноманітні види звільнення від кримінальної відповідальності, норми щодо яких передбачені як у Загальній частині КК (наприклад, розд. IX, що має назву «Звільнення від кримінальної відповідальності»), так і в деяких статтях Особливої частини КК. Положення цих норм є регулятивними, вони містять унормовані КК засоби впливу на особу у зв'язку з учиненням нею злочину. На відміну від санкцій, що закріплені у більшості охоронних норм Особливої частини, положення цих норм спрямовані на стимулювання правомірної, суспільно схвальної поведінки особи, ознаки якої закріплені у кримінальному праві. Зокрема, особливістю заохочувальних норм Особливої частини КК є те, що всі спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності, серед яких і положення ч. 4 ст. 212 КК, є імперативними для суду, спеціальними з погляду законодавця та безумовними для особи, яка звільняється від кримінальної відповідальності за підставою заохочувальної норми [2, с. 62–63]. На цю обставину, як на визначальну, звертає увагу О. О. Дудоров, який стосовно заохочувального припису, передбаченого ч. 4 ст. 212 КК, зазначає, що в Особливій частині КК втілено підхід, згідно з яким норми, котрі покладають обов'язок заохочення, мають більше спонукальну силу, ніж норми, що лише уповноважують на заохочення [6, с. 492].

Крім того, якщо заходи кримінального-правового характеру є певною статичною категорією, то кримінально-правові наслідки, що полягають у застосуванні або звільненні від застосування таких

заходів, як слушно вказує Ю. А. Пономаренко, характеризують динаміку, певний процес застосування або незастосування останніх до особи, яка вчинила злочин [16, с. 194].

Отже, однією з альтернатив кримінально-правовим наслідкам вчинення злочину є звільнення особи, яка вчинила злочин, від кримінальної відповідальності. При цьому зазначене реагування держави на злочин, як уже було зазначено, є проявом загальної тенденції до відходу від класичного реагування держави на вчинення суспільно небезпечного діяння, центральними елементами якого є кримінальне переслідування та покарання особи, котра вчинила злочин.

Положення, зазначене у ч. 4 ст. 212 КК щодо звільнення особи від кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) також, беззаперечно, відіграє значущу роль у протидії злочинності та заохоченні платників податків, які допустили несумлінність у цьому питанні.

На думку П. В. Хряпінського, спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності, не відіграючи провідної ролі у протидії злочинності, сприяють притаманними їм засобами виконанню основного соціального завдання кримінального права, яким є охорона найбільш важливих соціальних цінностей від злочинних посягань [19, с. 28].

Поряд із цим дослідження правової природи спеціального виду звільнення від кримінальної відповідальності, який передбачений ч. 4 ст. 212 КК, також неможливе без установлення ознак указанного субінституту.

Насамперед важливо зазначити, що оскільки спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності входять до інституту звільнення від кримінальної відповідальності, то вони мають спільні з ним ознаки.

Як зазначає Т. І. Нікіфорова, спеціальні види, як і загальні, здійснюються судом від імені держави, застосовуються до особи, яка вчинила злочин, полягають у відмові від осуду особи, яка вчинила злочин, та застосуванні до неї установлених законом обмежень певних прав і свобод [15, с. 48]. Аналогічної думки дотримується й А. А. Вознюк, який указує, що до ознак загальних видів звільнен-

ня від кримінальної відповідальності належить здійснення останніх судом від імені держави; застосовуються ці норми до особи, яка вчинила злочин, та полягають у незастосуванні чи відмові від офіційного осуду, кримінального покарання та судимості [4, с. 10]. Повністю погоджуючись з обсягом ознак, які притаманні загальним видам звільнення, вважаємо, що правильніше було б указувати спочатку на відмову від офіційного осуду, а вже потім на незастосування останнього, а також кримінального покарання та судимості як складових кримінальної відповідальності.

Окрім спільних рис, спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності мають особливі (відмінні від загальних) специфічні ознаки, що дають підстави називати зазначені види звільнення спеціальними.

По-перше, спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності мають відношення лише до конкретних складів злочинів, можуть застосовуватися лише щодо осіб, які вчинили злочини, що точно вказані у відповідних нормах Особливої частини КК [4, с. 10].

Спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності передбачені для вичерпного переліку злочинів, при цьому серед загальних видів звільнення немає жодного, який стосувався б конкретного злочину (конкретної статті, передбаченої Особливою частиною КК України)¹. Також, як слушно вказує О. О. Житний, спеціальні види звільнення може бути застосовано тільки в разі вчинення окремих злочинів, які точно й вичерпно названо у відповідних нормах Особливої частини КК України [7, с. 38]. О. В. Наден вказує, що такі види звільнення стосуються конкретних складів злочинів [13, с. 43].

Із цього випливає, що спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності містяться лише в нормах Особливої частини КК, а загальні – в нормах Загальної. М. А. Шулепов підкреслює, що спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності врегульовані нормами Особливої частини КК України [21, с. 9]. Ана-

¹ Якщо й є вказівки на певні злочини, то вони стосуються, як правило, обмеження щодо застосування звільнення від кримінальної відповідальності (див., наприклад, ч. 5 ст. 49 КК України).

логічних позицій дотримуються П. С. Матишевський [12, с. 231] та П. Л. Фріс [20, с. 260].

Крім того, юридичні підстави спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності передбачені окремими частинами статей (наприклад, ч. 2 ст. 255 КК), у свою чергу, юридичні підстави загальних видів звільнення передбачені окремими статтями (наприклад, ст. 45 КК).

З огляду на викладене, враховуючи, що положення ч. 4 ст. 212 КК закріплене в Особливій частині КК, цей вид звільнення віднесено законодавцем до спеціальних; юридичні підстави для звільнення передбачені відповідною частиною статті.

По-друге, більшість спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності стосуються тяжких та особливо тяжких злочинів (статті 111, 114, 255, 258³, 260, 263, 289, 307 КК тощо), тоді як більшість загальних – злочинів невеликої та середньої тяжкості (статті 45, 46, 47, 48 КК). При цьому норми, що передбачають звільнення від кримінальної відповідальності і містяться у статтях Особливої частини КК, як зазначає П. В. Хряпінський, є найкращими представниками інституту заохочувальних норм у законодавстві про кримінальну відповідальність. Необхідність існування спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності пов'язуються з потребами суспільства у боротьбі з тяжкими та особливо тяжкими злочинами, що особливо складні у виявленні, розкритті та досудовому розслідуванні, їх попередженні, профілактикою, а також соціальною переорієнтацією злочинця, відмовою від продовження злочину або добровільною заявою про вчинення злочину, з можливістю, використовуючи його активні дії, досягти розкриття злочину та поновити порушене злочинним діянням правовідношення [2, с. 65; 17, с. 22; 18, с. 244]. Одним із таких видів звільнення від кримінальної відповідальності є положення ч. 4 ст. 212 КК, що застосовується як до осіб, які вчинили злочин невеликої тяжкості (ч. 1, 2 ст. 212 КК), так і до тих, хто вчинив тяжкий злочин (ч. 3 ст. 212 КК).

По-третє, як найбільш специфічну ознаку спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності слід вказати те, що їх підстави пов'язані з позитивною посткримінальною поведінкою особи (добро-

вільна здача заборонених законом предметів, добровільне повідомлення про злочин, активне сприяння його розкриттю), тоді як підстави загальних видів звільнення можуть залежати від обставин об'єктивного характеру (закінчення строків давності, зміна обстановки). Як пише Х. Д. Алікперов, звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з позитивною післязлочинною поведінкою передбачає вплив закону на особу не через офіційне засудження, а безпосередньо – через інформаційно-виховний аспект кримінально-правового регулювання, шляхом поєднання погрози репресії за вчинене (санкції відповідної кримінально-правової норми) з указівкою особі шляху, який дає можливість спокутувати провину за вчинене позитивною посткримінальною поведінкою [1, с. 32].

Прийнято вважати, що посткримінальна позитивна поведінка – це передбачена законом про кримінальну відповідальність суспільно корисна, свідома, вольова дія або бездіяльність особи після вчинення нею злочину, що тягне за собою некаральні кримінально-правові наслідки [8, с. 13]. Думка, що спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності часто пов'язують лише із заохоченням позитивної посткримінальної поведінки особи, в теорії кримінального права була висловлена ще у 1976 р. Зокрема, О. В. Барков писав, що на відміну від норм про звільнення від кримінальної відповідальності, які містяться в Загальній частині, випадки такого звільнення в нормах Особливої частини є не результатом оцінювання особистості винного та вчиненого ним злочину, а стимулом до сприяння органам правосуддя в розкритті злочину [3, с. 28]. Вказана думка повністю розкриває сутність спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності, і на теперішній час залишається вкрай актуальною.

Призначення спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності – через стимулювання бажаної для суспільства посткримінальної поведінки особи, яка вчинила закінчений злочин, добитися відвернення, усунення або мінімізації суспільно небезпечних наслідків, отримати інформацію про вчинений злочин, необхідну для його розкриття, попередити вчинення інших кримінально караних посягань. При цьому припис ч. 4 ст. 212 КК також містить вимоги до поведінки винної особи, яка усуває суспільно небезпеч-

ні наслідки, що є корисним для суспільства, зокрема, це вимоги щодо особистого відшкодування особою збитків, тобто повного усунення суспільно небезпечних наслідків.

Має рацію В. В. Мальцев, який констатує, що в основу звільнення від кримінальної відповідальності на підставі норм Особливої частини КК покладені не лише загальновизнані фундаментальні ідеї кримінального права, а й відносно нове для юридичної науки положення про допустимість компромісу у боротьбі зі злочинністю [11, с. 435].

При цьому існує кілька точок зору на правову природу звільнення від кримінальної відповідальності, відповідно до яких звільнення від кримінальної відповідальності розглядають як: 1) форму реалізації кримінальної відповідальності [10, с. 32]; 2) спосіб диференціації кримінальної відповідальності; 3) спосіб індивідуалізації кримінальної відповідальності; 4) компроміс між державою і злочинцем [7, с. 27; 18, с. 200].

Так, якщо визнати звільнення від кримінальної відповідальності однією із форм реалізації кримінальної відповідальності в її традиційному розумінні як негативної реакції держави на вчинений злочин, враховуючи, що кримінальна відповідальність настає з моменту набуття чинності обвинувальним вироком суду, то нелогічним видається звільнення особи від того, чого за часом ще не настало. Факт повідомлення особі про підозру, затримання, взяття під варту, обрання інших запобіжних заходів не можна визнавати кримінальною відповідальністю. Отже, звільнення від відповідальності фактично збігається за часом і змістом зі звільненням від покарання, що нівелює ідею «прощення особи без винесення обвинувального вироку, первісно закладену в інститут звільнення від кримінальної відповідальності». В літературі неодноразово зверталась увага на ці та інші недоречності співвідношення кримінальної відповідальності та звільнення від неї [18, с. 200].

Також загальновизнаним є той факт, що диференціація кримінальної відповідальності здійснюється на законодавчому рівні. На цій стадії законотворчого процесу моделюються різновиди суспільно небезпечної поведінки (злочинів), визначаються їх типові об'єктивні і суб'єктивні ознаки, а також оптимальні види і розміри

кримінального покарання. Відповідно до ч. 2 ст. 44 КК звільнення від кримінальної відповідальності покладене виключно на суди, які повинні діяти в порядку, встановленому кримінальним процесуальним законодавством. Суд не диференціює кримінальну відповідальність, оскільки він не є суб'єктом такої діяльності. Також не можна розглядати звільнення від кримінальної відповідальності як спосіб її індивідуалізації, оскільки індивідуалізувати можна лише те, що вже фактично існує, тобто зробити це можна виключно з моменту настання кримінальної відповідальності шляхом кваліфікації вчиненого і призначення міри покарання. У зв'язку із викладеним думка, що звільнення від кримінальної відповідальності є засобом чи способом диференціації або індивідуалізації кримінальної відповідальності, не може бути підтримана.

Що стосується четвертого (визначеного нами) підходу щодо правової природи звільнення як компромісу між державою і злочинцем, то слід зазначити, що в науковій літературі висловлюються погляди, що звільнення від кримінальної відповідальності не може розглядатись як компроміс між державою та особою, яка вчинила злочин, оскільки характер публічно-владних правовідносин у сфері кримінального права не залишає особі ніяких можливостей щодо компромісу з державою. Компроміс за своєю природою передбачає досягнення взаємоприйняттого рішення на засадах поступок, зменшення вимог кожної зі сторін суспільного конфлікту. Держава як абсолютно домінуючий суб'єкт публічних правовідносин підкорення і послухання не має потреби домовлятися з іншим суб'єктом. Утім, задля стимулювання соціально корисної поведінки, реалізації принципів гуманізму та економії кримінальної репресії нею встановлюються моделі позитивної посткримінальної поведінки, що заохочуються звільненням від кримінальної відповідальності, але ці норми не є результатом взаємних поступок [18, с. 201]. Соціальним призначенням інституту звільнення від кримінальної відповідальності є реалізація права держави на прощення особи, яка вчинила злочин, тобто відмова від визнання її винною у вироку суду, від засудження (осуду державою) і покарання. При цьому, за загальним правилом, держава відмовляється і від застосування до такої особи інших заходів державного або громадського впливу.

Звільнення від кримінальної відповідальності свідчить про вибачливе ставлення до особи, можливість досягнення цілей кримінальної юстиції без засудження винної особи і її покарання.

Беззаперечно, заохочення правопорушників до соціально позитивної поведінки є головним завданням спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності, серед яких у справах про умисне ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) визначну роль відіграє положення ч. 4 ст. 212 КК. Посткримінальна позитивна поведінка особи злочинця, що заохочується державою та закріплена у відповідних нормах КК, або відповідає вимогам, закріпленим у них (при загальних видах звільнення від кримінальної відповідальності), є одним із головних елементів підстави звільнення особи від кримінальної відповідальності. Водночас питання підстави звільнення особи від кримінальної відповідальності потребує окремого дослідження.

Разом із цим, як слушно вказує О. О. Житний, правовідносини, що виникають у момент вчинення злочину, при звільненні від кримінальної відповідальності, припиняються, як правило, повністю [7, с. 29]. При цьому причиною зазначених докорінних змін останній бачить у визнанні державою того, що під час розвитку таких правовідносин було досягнуто певних цілей, зокрема: відновлення порушених злочином прав потерпілого, втрата особою своєї суспільної небезпечності, розкриття небезпечного злочину, відновлення цілісності об'єкта кримінально-правової охорони тощо [7, с. 29].

Так само у механізмі кримінально-правового регулювання науковці розрізняють факти, з якими закон пов'язує звільнення від кримінальної відповідальності, як вид юридичних фактів, що тягнуть припинення кримінально-правових відносин [14, с. 4–25]. У зв'язку із викладеним при застосуванні ч. 4 ст. 212 КК України кримінально-правові відносини між особою та державою припиняються у зв'язку із настанням складного юридичного факту, який включає два елементи, зокрема: 1) сплату податків, зборів (обов'язкових платежів), відшкодування шкоди, завданої державі їх несвоєчасною сплатою, та 2) набрання законної сили рішенням суду, що звільняє особу від кримінальної відповідальності. Саме наявність такої сукупності елементів є необхідною й достатньою підставою

дострокового та повного припинення кримінально-правових відносин, що виникають у зв'язку з учиненням злочину, передбаченого ст. 212 КК України.

Таким чином, правову природу звільнення від кримінальної відповідальності на підставі положення ч. 4 ст. 212 КК України необхідно розглядати як засіб регулювання кримінально-правових відносин між державою та особою, що виникають із приводу вчиненого злочину, передбаченого ст. 212 КК України, змістом якого є дострокове та повне припинення цих правовідносин, що відбуваються до початку реалізації кримінальної відповідальності.

Виходячи з наведеного, можна стверджувати, що звільнення від кримінальної відповідальності є заохочувальною реакцією держави на позитивну посткримінальну поведінку особи, свідчить про втрату нею суспільної небезпечності та полягає у відмові від застосування усіх передбачених законом обмежень прав і свобод особи, яка вчинила злочин, та достроковому припиненні кримінальних правовідносин між державою та винною особою.

Так, Київський районний суд м. Харкова, встановивши підстави для звільнення особи від кримінальної відповідальності та отримавши згоду підозрюваного на таке звільнення, враховуючи повну сплату донарахованого податку у сумі 690 тис. грн, а також штрафних санкцій у розмірі 5 100 тис. грн, ухвалив рішення про звільнення особи від кримінальної відповідальності за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 212 КК України, та закриття кримінального провадження [22].

Вищезазначене рішення суду підтверджує повне припинення кримінально-правових відносин між державою та особою шляхом звільнення останньої від кримінальної відповідальності та закриття кримінального провадження без настання будь-яких негативних наслідків для такої особи.

Викладене дозволяє дійти таких **висновків**:

1. Звільнення особи від кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) на підставі ч. 4 ст. 212 КК України є заходом кримінально-правового характеру, що характеризується стимулюванням правомірної, суспільно схвальної поведінки особи, котра вчинила злочин, передбачений

ст. 212 КК. Частина 4 цієї статті містить вказівку на позитивний кримінально-правовий наслідок для особи, яка вчинила умисне ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). Наведене в ній положення відповідає загальній тенденції до відходу від класичного реагування держави на вчинення суспільно небезпечного діяння, центральними елементами якого є кримінальне переслідування та покарання особи, котра вчинила злочин.

2. Положення, закріплене в ч. 4 ст. 212 КК України, повністю відповідає ознакам інституту звільнення від кримінальної відповідальності – вказаний вид звільнення від кримінальної відповідальності здійснюється судом від імені держави, застосовується до особи, яка вчинила злочин, і полягає у відмові та подальшому не застосуванні офіційного осуду, кримінального покарання та судимості до особи, яка вчинила злочин. При цьому звільнення від кримінальної відповідальності, передбачене ч. 4 ст. 212 КК, має особливі специфічні ознаки, що дають підстави віднести зазначене звільнення до спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності, зокрема: вказане звільнення передбачене для осіб, які вчинили злочин, закріплений ст. 212 КК (у тому числі у випадку вчинення тяжкого злочину, передбаченого ч. 3 ст. 212 КК України); міститься лише в нормах Особливої частини КК, де і передбачена юридична підстава для звільнення; підстава для застосування положень спеціального виду звільнення від кримінальної відповідальності, передбаченого ч. 4 ст. 212 КК України, пов'язана з певною позитивною посткримінальною поведінкою особи.

3. Таким чином, правова природа звільнення від кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) за ч. 4 ст. 212 КК України є найсприятливішим заходом кримінально-правового характеру, що полягає у достроковому припиненні кримінально-правових відносин без реалізації кримінальної відповідальності та інших несприятливих наслідків для особи.

4. Уявляються необхідними подальші наукові дослідження з питань визначення обсягу та змісту підстави звільнення від кримінальної відповідальності, у тому числі для злочинів, що полягають в умисному ухиленні від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів).

Перелік літератури

1. Алиқперов Х. Д. Преступность и компромисс. Баку: Элм, 1992, 196 с.
2. Баулін, Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності: монографія. Київ: Атіка, 2004. 296 с.
3. Барков А. Освобождение от уголовной ответственности по нормам Особенной части УК РСФСР // *Сов. юстиция*. 1976. №3. С. 28–30.
4. Вознюк А. А. Ознаки спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності // *Сучасна юридична думка: матеріали міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф.* (9 грудня 2008 р., Тернопіль). Тернопіль, 2008, Ч. 2. С. 9–12.
5. Головка Л. В. Альтернативы уголовному преследованию в современном праве. СПб.: Юрид. центр Пресс, 2002. 544 с.
6. Дудоров О. О. Ухилення від сплати податків: кримінально-правові аспекти: монографія. Київ: Істина, 2006. 648 с.
7. Житний О. О. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям: монографія. Харків, 2004. 152 с.
8. Звечаровский И. Э. Посткриминальное поведение: понятие, ответственность, стимулирование. Иркутск: Изд-во Иркут. ун-та, 1993. 128 с.
9. Козаченко О. В. Культурологічний вимір парадигми сучасного кримінального права // *Право України*. 2009. №5. 121–126.
10. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов (та ін.); за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 480 с.
11. Мальцев В. В. Принципы уголовного права и их реализация в правоприменительной деятельности. СПб: Юрид. центр Пресс, 2004. 692 с.
12. Матишевський П. С. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник. Київ: А. С. К., 2001. 352 с.
13. Наден О. В. Спеціальні види звільнення особи від кримінальної відповідальності за злочини в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. Харків: Право, 2003. 224 с.
14. Наумов А. В. Механизм уголовно-правового регулювання // *Криминологические и уголовно-правовые идеи борьбы с преступностью*. М.: 1996. С. 4–25.
15. Нікіфорова Т. І. Спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності. Хмельницький: Хмельниц. ун-т управління та права, 2014. 96 с.
16. Пономаренко Ю. А. Кримінальна відповідальність, покарання та інші заходи кримінально-правового характеру в системі кримінально-правових наслідків вчинення злочину // *Проблеми науки кримінального права*

та їх вирішення у законотворчій та правозастосовній діяльності: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (8–9 жовт. 2015 р., м. Харків). Харків: Право, 2015. С. 192–195.

17. Тенчов Э. С. Добровольная сдача оружия и взрывчатых веществ // *Сов. юстиция*. 1974. № 15. С. 2–23.

18. Хряпінський П. В. Заохочувальні норми у кримінальному законодавстві України: монографія. Харків: Харків юрид., 2009. 448 с.

19. Хряпінський П. В. Спеціальне звільнення від відповідальності у кримінальному праві та законодавстві України: навч. посіб. Запоріжжя: КСК-Альянс, 2010. 270 с.

20. Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина: навч. посіб. Київ: Атіка, 2004. 488 с.

21. Шулепов Н. А. Правовые основания освобождения военнослужащих от уголовной ответственности по советскому законодательству: автореф. ... дис. канд. юрид. наук. М., 1981. 17 с.

22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/63668110>. Категорія справи № 640/19336/16-к (дата звернення: 21.08.2017).

Транслітерація переліку літератури

1. Alykperov, Kh.D. (1992). *Prestupnost' y kompromyss*. [Crime and Compromise]. Baku [in Russian].

2. Baulin, Yu.V. (2004). *Zvil'nennia vid kryminal'noi vidpovidal'nosti*. [The Exemption from criminal responsibility]. Kyiv [in Ukrainian].

3. Barkov, A. (1976). *Osvobozhdenye ot uholovnoy otvetstvennosti po normam Osobennoy chasty UK RSFSR* [Exemption from criminal responsibility according to the norms of the Special Part of the Criminal Code of the Russian Soviet Federated Socialist Republic]. *Sovetskaya yustytssya – Soviet justice*. Vol. 3 [in Russian].

4. Voznyuk, A. A. (2008). *Oznaky spetsial'nykh vydiv zvol'nennya vid kryminal'noyi vidpovidal'nosti*. [Signs of special types of exemption from criminal responsibility] *Suchasna yurydychna dumka: mizhnar. nauk.-prakt. Internet-konf. (9 hrud. 2008, r. Ternopil)*. Vol.2 [in Ukrainian].

5. Holovko, L. V. (2002). *Al'ternatyvi uholovnomu presledovanyyu v sovremennom prave*. [Alternatives of criminal prosecution in contemporary law]. St. Petersburg: Yuryd. tsentr Press [in Russian].

6. Dudorov, O. O. (2006). *Ukhylennia vid splaty podatktiv: kryminal'no-pravovi aspekty*. [Tax evasion, criminal aspects]. Kyiv [in Ukrainian].

7. Zhytnyy, O. O. (2004). Zvil'нення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дієвим каяттям. [The Exemption from criminal responsibility by active repentance: monograph]. Kharkiv [in Ukrainian].

8. Zvecharovskyy, Y. E. (1993). Postrymynal'noe povedenye: ponyatyie, otvetstvennost', stymulirovanye [Post-criminal behavior: concept, responsibility, stimulation]. Yrkutsk: yzd-vo Yrkut. un-ta [in Russian].

9. Kozachenko, O. V. (2009). Kul'torolohichnyy vymir paradyhmy suchasnoho kryminal'noho prava [Culturological aspect of paradigm of the modern criminal law]. *Pravo Ukrayiny – The law of Ukraine*. Kyiv. Vol.5 [in Ukrainian].

10. Bazhanov, M. I., Baulin Yu. V., Borysov V. I. (ta in.). (2004). Kryminal'ne pravo Ukrayiny. Zahal'na chastyna [Criminal Law of Ukraine. General part]. Kyiv [in Ukrainian].

11. Mal'tsev, V. V. (2004). Pryntsypy uholovnoho pravay ykh realizatsyya v pravoprymytel'noy deyatel'nosti [Principles of criminal law and their implementation in law enforcement activities]. St. Petersburg: Yurydycheskyy tsentr Press [in Russian].

12. Matyshevs'kyy, P. S. (2001). Kryminal'ne pravo Ukrayiny: Zahal'na chastyna. [Criminal Law of Ukraine. General part]. Kyiv [in Ukrainian].

13. Naden, O. V. (2003). Spetsial'ni vydy zvil'нення osoby vid kryminal'noyi vidpovidal'nosti za zlochyny v sferi obihu narkotychnykh zasobiv, psykhotropnykh rechovykh, yikh analogiv abo prekursoriv [Special type of exemption from criminal responsibility for crimes in the area of circulation of narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors]. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

14. Naumov, A. V. (1996). Mekhanyzm uholovno-pravovoho rehulyrovannya [Arrangements of criminal law regulation]. *Krymynllohycheskye y uholovno-pravovye ydey borby s prestupnost'yu – Criminological and criminally-legal ideas of struggle against criminality*. Moscow [in Russian].

15. Nikiforova, T. I. (2014). Spetsial'ni vydy zvil'нення від кримінальної відповідальності [Special types of of exemption from criminal responsibility]. Khmelnytskyi [in Ukrainian].

16. Ponomarenko, Yu. A. (2015). Kryminal'na vidpovidal'nist', pokarannya ta inshi zakhody kryminal'no-pravovoho kharakteru v systemi kryminal'no-pravovykh naslidkiv vchynennya zlochynu [Criminal responsibility, punishment and other criminal-law measures in the system of criminal legal consequences of a crime]. *Problemy nauky kryminal'noho prava ta yikh vyrishennya u zakonotvorchiiy ta pravozastosovniy diyal'nosti: mizhnar. nauk.-prak. konf. (8–9 zhovt. 2015 r., Kharkiv) – International Scientific and Practical Conference*. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

17. Tenchov, E. S. (1974). Dobrovolnaya sdacha oruzhiya i vzryivchatyih veschestv [Voluntary surrender of weapons and explosives]. *Sov. Yustytziya – Soviet justice*. Vol. 15 [in Russian].

18. Khriapins'kyj, P. V. (2009). Zaokhochuval'ni normy u kryminal'nomu zakonodavstvi Ukrainy [Incentive provisions in the criminal law of Ukraine]. Kharkiv [in Ukrainian].

19. Khriapins'kyj, P. V. (2010). Spetsial'ne zvil'nennya vid vidpovidal'nosti u kryminal'nomu pravi ta zakonodavstvi Ukrayiny [Special exemption from criminal responsibility in criminal law and legislation of Ukraine]. Zaporizhzhia: KSK-AI'yans [in Ukrainian].

20. Fris, P. L. (2004). Kryminal'ne pravo Ukrayiny. Zahal'na chastyna [Criminal Law of Ukraine. General part]. Kyiv [in Ukrainian].

21. Shulepov, N. A. (1981). Pravovyie osnovaniya osvobozhdeniya voennosluzhaschih ot ugolovnoy otvetstvennosti po sovetskomu zakonodatelstvu [Legal grounds for the release of servicemen from criminal responsibility under Soviet legislation]. *Candidate's thesis*. Moscow [in Russian].

22. Yedynyj derzhavnyj reiestr sudovykh rishen'. State Register of Court Decisions. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/63668110>.

Олійниченко В. В. Правова природа звільнення від кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) за ч. 4 ст. 212 КК України

Стаття присвячена дослідженню правової природи звільнення від кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) за ч. 4 ст. 212 КК України, встановленню місця цього виду звільнення серед інших кримінально-правових заходів боротьби зі злочинністю. Розглядаються загальні та специфічні ознаки спеціального виду звільнення від кримінальної відповідальності, передбаченого положенням ч. 4 ст. 212 КК України, вказується на необхідність подальших наукових досліджень із питань визначення обсягу та змісту підстави звільнення від кримінальної відповідальності, у тому числі для злочинів, що полягають в умисному ухиленні від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів).

Ключові слова: звільнення від кримінальної відповідальності, ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів).

Олійниченко В. В. Правовая природа освобождения от уголовной ответственности за уклонение от уплаты налогов, сборов (обязательных платежей) за ч. 4 ст. 212 УК Украины

Статья посвящена уголовно-правовому исследованию правовой природы освобождения от уголовной ответственности за уклонение от уплаты налогов, сборов (обязательных платежей) за ч. 4 ст. 212 УК Украины, установлению

места указанного вида освобождения от иных уголовно-правовых средств борьбы с преступностью. Рассматриваются общие и специфические признаки специального вида освобождения от уголовной ответственности, предусмотренного положением ч. 4 ст. 212 УК Украины, указывается на необходимость дальнейших научных исследований по вопросам определения объема и содержания основания освобождения от уголовной ответственности, в том числе для преступлений, заключающихся в умышленном уклонении от уплаты налогов, сборов (обязательных платежей).

Ключевые слова: освобождение от уголовной ответственности, уклонение от уплаты налогов, сборов (обязательных платежей).

Oliinychenko V. The Legal nature of Application Part 4 of Art. 212 of the Criminal Code of Ukraine for Exemption from Criminal Responsibility for Evasion of Taxes and Duties

The article is devoted to research the legal nature part 4 of art. 212 of the Criminal Code of Ukraine on exemption from criminal responsibility for evasion of taxes and establish place of this type of exemption from other criminal legal means of combating crime. The article considers general and specific signs of the special type of exemption from criminal by part 4 of art. 212 of the Criminal Code of Ukraine, also the author indicates the need for further scientific research on the determination of the volume and contents of the base for exemption from criminal responsibility, including for crimes consisting the evasion of taxes and duties.

Key words: *exemption from criminal responsibility, evasion of taxes and duties.*

*Рекомендовано до опублікування на засіданні сектору кримінально-правових проблем боротьби зі злочинністю НДІ ВПЗ імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України (протокол № 10 від 18.10.2017 р.).
Рецензент – доктор юридичних наук, професор
О. О. Житний.*